

τεύρη τοὺς ἑρφανοὺς καὶ ἀπροστατεύτους καὶ μεριμνᾷ περὶ αὐτῶν, νὰ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του, ὑπακούων εἰς τοὺς νόμους αὐτῆς καὶ ὡν ἔτοιμος νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται, ἐνθουσιᾷ καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ παντὸς ἀληθοῦς, καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ. Τοῦτο εἶναι ἡ οὐσία, τοῦτο εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας.

Λ. Διομήδης Κυριακός.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΡΤΙΦΑΝΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΓΑΪΓΚΕΡ

Διεξελθόντες ἐν φιλολογικαῖς ἐφημερίσι τὰς περὶ τῆς ἱστορίας τῶν νεωτάτων χρόνων τοῦ Ὁσκάρ Γαϊγκερ κρίσεις τῶν ἱστορίας ἐμπείρων ἀνεμνήσθημεν τῶν ἀπηγορευμένων ἐκείνων βιβλίων, ἅτινα τούτου δὴ ἕνεκα καθίστανται ἔτι μᾶλλον περιζήτητα, διότι οὐδεμίαν κριτικὴν ὑπάρχει, ἥτις δύναται κάλλιον καὶ ἐρρωμενέστερον νὰ συστήσῃ τῷ δημοσίῳ (κατὰ τὴν εὐρυτάτην τοῦ ὄρου ἐννοίαν) βιβλίον, ἢ ὅτι ἕνεκα φατριαστικῆς ἀπόψεως ἀμέτρως ἐπιτίθενται καὶ καθυβρίζουσιν αὐτό. Τότε ἀκουσίως ἐρωτῶμεν διὰ τί ἡ κριτικὴ ἀναφαίνεται ἄγαν κεχυλωμένη καὶ ἐξηρεθισμένη, τότε ἐπιζητοῦμεν μᾶλλον ἢ ποτε τὴν ἀκρίβειαν τῶν αἰτίων, καὶ ὁπότεν ἀνεύρωμεν ὅτι τοιαῦται δυσάρεστοι κρίσεις ἐκπηγάζουσιν ἐκ τοῦ ἀναντιλέκτως χειρίστου κόπου τοῦ παρατηρεῖν τὴν οὐχὶ ἐκάστοτε εὐάρεστον ἀληθειαν τὴν ἐν τῷ βιβλίῳ ὑπάρχουσαν, τότε δὴ τότε ἐξασφαλίζεται πάνυ ἐξαπιναίως ἡ εὐρυτάτη διάδοσις τοιοῦτου ἔργου. Τοιαύτη λοιπὸν ἀπέβη ἡ μοῖρα τῆς τριτόμου συγγραφῆς τῆς ἱστορίας τῶν νεωτάτων χρόνων ὑπὸ Ὁσκάρ Γαϊγκερ, ἥτις, μὴ σκοπούμενων τῶν λυσσῶδων ἐπιθέσεων παρὰ τῶν ὑπεραλπειῶν, φιλελευθέρων καὶ σοσιαλιστῶν, ἐδημοσιεύθη ἐκ νέου εἰς τρίτην συμπληρωμένην ἔκδοσιν παρὰ τῷ ἐκδότῃ Ὁσβάλδ Σεεχάγεν ἐν Βερολίνῃ¹. Τοῦτο δὲ τεκμηριοῖ ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱστοριογράφημα τοῦ Γαϊγκερ κατέστη τῷ γερμανικῷ λαῷ, ἐφ' ὅσον αὐτός τηρεῖ ἥρεμον καὶ διαυγῆ κρίσιν, ἀσπάσιον καὶ ἐρίτιμον ἀνάγνωσμα, ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ οὐ μόνον τὴν γνῶσιν, ἀλλ', ὅπερ τὸ οὐσιωδέστερον εἰς πᾶν ἔγκριτον ἱστοριογράφημα, δύναται νὰ

¹ Geschichte der neueren Zeit von Oskar Jaeger dritte Ausgabe im Verlage von Oswald Seehegen in Berlin, 1888.

ἐπιτύχη τῆς κατανοήσεως τῶν γεγονότων, ἀτινα διακινουσι τὸν κόσμον. Ἡ μεγάλη, λέγομεν, διάδοσις καὶ δημοτικότης τοῦ προκειμένου ἔργου, ὅπερ καὶ εἰς τὴν ὀλλανδικὴν μεθαρμενεύθη, ἀπκλάσσει ἡμᾶς τοῦ κόπου τοῦ ἀνελῦσαι τὴν σύνθεσιν τοῦ ὅλου, ἥτις δικαίως παρέμεινεν ἀμετάβλητος καὶ ἐπηυξήθη μόνον διὰ προσθήκης ἐκτεινομένης μέχρι τοῦ 1885. Ἐν μόνον ἐπιθυμοῦμεν νὰ ὑποδείξωμεν, ὅπερ μεταδίδωσιν ἰδίαν ἀξίαν πᾶσι μὲν τοῖς φιλοπονήμασι τοῦ Γαιγκερ, διαφερόντως δὲ τῷ προκειμένῳ, ὅπερ ἐστὶν ἡ βαθεῖα ἠθικὴ σοφρότης, ὑφ' ἧς οὐδὲ τὸ παράπαν ἀποτρέπεται ὁ περικλεὲς ιστοριογράφος ὅπως λαμβάνῃ καὶ ὀνομάζῃ τὰ πράγματα οὕτως, ὡς πραγματικῶς εἰσι καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ προσήλωσις εἰς μίαν ὑψηλὴν ιδέαν, ἥτις πληροῖ καὶ τὸν ἡμέτερον, τὸν ἄλλως τοσοῦτον ὑλικόν, αἰῶνα καὶ ἥτις ιδέα καταδεσπόζει τοῦ ὅλου. Ἡ ιδέα αὕτη παριστάνεται ἐπὶ τῆς φαινῆς εἰκόνας τῆς ἐλευθερίας (ὡς ἐπὶ λέξεως ἀποφαίνεται ὁ συγγραφεύς), «τῆς ἀναγνωρίσεως ὅτι τῆς μεμονωμένης προσωπικότητος καὶ τῆς ἀτελευτήτου πρὸς τελείωσιν ἐπιδεκτικότητος αὐτῆς ὡς τῆς κρηπίδος πάσης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως». Ἡ ἔννοια αὕτη τῆς ἐλευθερίας (προσεπάγει ὁ συγγραφεύς), ἥτις ἴδεν εἶναι ἀπλοῦν ἀγαθόν, ὅπερ οὐκ συνεδέετο μετὰ τινων πολιτικῶν διοργανώσεων καὶ ὅπερ (ὡς πλεονάκις προϋποτίθησιν ἡ ἀλογιστία καὶ ἡ ἰδεῶν ἐστερημένη φράσις) τῇ εἰσαγωγῇ ἐνὸς γραπτοῦ πολιτεύματος αὐτομάτως παρουσιάζεται μετ' ἐπεκτεταμένου δικαιώματος ἐκλογῆς καὶ ψήφου καὶ μετ' ἄλλων ἐξωτερικῶν κανονισμῶν, ἧς τὸ περιεκτικώτατον ὄνομα περιλαμβάνει μᾶλλον ὅλην σειρὰν ἠθικῶν ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων, ἧς ἡ ἐκτύλιξις ἐνδεχόμενον μὲν νὰ προάγῃται σημαντικῶς ἢ νὰ παρακωλύηται διὰ παραχωρήσεως¹, ἢ ἀπαρνήσεως πολιτικῶν τινων δικαιωμάτων διὰ μεμονωμένων νόμων καὶ ἀνδρῶν, ἥτις ὁμῶς τέλος ὡς πᾶσα δύναμις καὶ ἀρετὴ ὑφ' ἐνὸς χωριστὰ ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ δύναται νὰ ποκτηθῇ διὰ μακρᾶς, δυσκόλου καὶ ἐντίμου ἐργασίας, ἡ ἔννοια αὕτη (λέγομεν μετὰ τοῦ συγγραφέως) τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ δι' ὅλου τοῦ συγγράμματος». Καὶ ἂν ὁ Γαιγκερ ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ ἐκφέρῃ τὸ τελικὸν συμπέρασμα πασῶν τῶν μεγάλων προσπαθειῶν καὶ ἐργασιῶν, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1815 ἐκράτησαν τὸν κόσμον ἐν ἀγωνίᾳ, ὀφείλομεν ἐξ ὅλης καρδίας νὰ ὁμογνωμονήσωμεν τῷ συγγραφεῖ αὐτῷ λέγοντι «ὅτι ἡ ἀνθρωπότης κατὰ πλεῖστον μέρος ἔμαθεν ὅτι ἡ ἐλευθερία, ἧς ἡ σημασία ἀνεσττηλώθη ἐν τῇ ἡγουμένῃ ἑκατον-

¹ Οἷον τὸ στέμμα παραχωρεῖ σύνταγμα καὶ ἄλλας προνομίας, τοῦτο βεβήτως ἐννοεῖ ἐνταῦθα διὰ τοῦ ὅρου παραχωρήσεως.

ταετηρίδι, δὲν εἶναι προσκεκολλημένη ἐν τούτῳ ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ πολιτεύματι, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἐν' αὐτῇθι δέϊται πρὸ πάντων ἀσφαλοῦς πολιτειακῆς τάξεως, καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἔμαθεν ὅτι ἡ ἐλευθερία διατελεῖ οὐσα καθόλου ἀσφαλεστέρα ἐν μοναρχίᾳ συνταγματικῶς μεθρημοσμένη, ἢ ἐν δημοκρατίᾳ, ἐν ἣ οὐδὲν ὑπάρχει, ὅπερ ὁ συνωδᾶ τῷ ὀνόματι μὲν ἀρχῶν, κατὰ ἀλήθειαν δὲ μόνον παραπειθόμενος¹ λαὸς καὶ συχνότατα ἐψευσμένος τῶν ἐλπίδων καὶ φανακίζόμενος ἤθελε χαρισθῇ εἰς τὴν φιλοδοξίαν, τὴν κολακείαν, ἢ εἰς τὴν φανεράν βιαιοπραγίαν. Ὁ κόσμος καὶ ἔκτοτε ἐδιδάχθη ὅτι ἡ ἐλευθερία αὕτη δὲν εἶναι τὸ ἀπλοῦν κτῆμα, ὅπερ ἡ ἐλευθεροφροσύνη τοῦ 1848 ἐνόησεν ὑπ' αὐτήν, τουτέστιν ἡ πολιτικὴ, ἀλλ' ὅτι παρ' αὐτῇ ὁμοειδῶς συμπαράσταται ἡ οἰκονομολογική, ἡ ὀφείλονται τὰ μεγάλα τῶν ἐν τῇ ἑκατονταετηρίδι, ἀποκτημάτων καὶ κατ' ἐξοχὴν προστίθεται τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, ὅπερ «ἐπὶ μικρὸν χρόνον ὡς πρὸς τὰς πολιτειακὰς μὲν σχέσεις παρέμεινεν ὑποδεέστερον, νῦν δὲ πάλιν ἀνυψώθη καὶ δι' ἔργων καταδεικνύει τὴν ἔτι ἀδιάρρηκτον αὐτοῦ δύναμιν ἐπὶ τῶν πνευμάτων». Εἰς τὸ ὄντως αὐτοσύστατον αὐτὸ ἱστοριογράφημα τοῦ Γαϊγκερ, τὸ ἐν γ' ἐκδόσει εἰς φῶς προαχθὲν καὶ δι' ἐξαιρέτου πίνακος τῶν τε ὀνομάτων καὶ τῶν πραγμάτων πλουτισθὲν καὶ διὰ τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτυχῶν ἀπεικονισμάτων ἐξόχων ἀνδρῶν, μαχῶν κ. ἐ., οὐδὲν ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν, ἢ τοὺς δαψιλεῖς ἄμα καὶ δικαίους ἐπαίνους, ὧν ἡξιώθη τὸ ἔργον αὐτὸ παρὰ τῶν περὶ ἱστορίας ἐπαϊόντων.

¹ Ἐν Ἀθήναις, Νοεμβρίῳ τελευτῶντι, 1888.

Ν. Πετῆς.

¹ Ὃν παρασύρουσι δῆλον ὅτι οἱ δημαγωγοί.